

G. FISHER, *The Roman World From Romulus to Muhammad. A New History*. New York 2022. Routledge, xxiv+702 sayfa.

ISBN: 9786257757133

Oğuz YARLIGAŞ

 0000-0003-4379-7577

*Libri: Epigrafi, Çeviri ve Eleştiri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı VIII: Ocak-Aralık 2022) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License altında lisanslıdır.

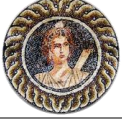
Atıf Düzeni Yarlığaş O. 2022, *The Roman World From Romulus to Muhammad: A New History*. Yazar: G. Fisher, *Libri* VIII, 9-11.

Geliş Tarihi: 22.02.2022 | Kabul Tarihi: 01.03.2022

Elektronik Yayın Tarihi: 10.03.2022

Makale Türü: Kitap Tanıtımı

Editing: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**G. FISHER, *The Roman World From Romulus to Muhammad: A New History*. New York 2022. Routledge, xxiv+702 sayfa.
ISBN: 9780415842877**

Oğuz YARLIĞAŞ*

Roma tarihine dair her yıl çok sayıda eser çıkmaktadır. Bunların kimi genel okuyucuya yönelikken kimi de konuya dair eğitim alan öğrencilere ve alanın uzmanlarına hitap eder. Greg Fisher'ın eseriyse Roma dünyasında meydana gelen olayları başlangıçtan MS VII. yüzyıla dek ele alan ve ilk bakışta daha çok öğrencilerin yararlanabileceği niteliklere uyan bir çalışma gibi görünmektedir. Fakat esere yakından bakıldığında kesinlikle bir "giriş eseri" olmadığı hemen anlaşılabilir; çalışma Roma tarihine dair belli düzeyde bilgisi olanlara yönelik yazılmış, yalnızca bir ders kitabı sayılamayacak derinlikte bir eserdir. Yazar bu çalışmasında arkeolojiden epigrafiye, numismatikten batı ve doğu dillerinde yazılmış çeşitli edebi metinlere kadar çok çeşitli antik kaynaklara yer vererek Roma tarihine dair güncel, esaslı ve okumaya değer bir eser ortaya çıkarmayı başarmıştır.

Yaklaşık yedi yüz sayfalık bu çalışma on dört bölüme ayrılmıştır. Bölümler arasında bir denge gözetilmeye çalışılmış olsa da, cumhuriyet dönemi ile karşılaştırıldığında erken imparatorluk dönemine ve yazarın öncelikli uzmanlık alanı olan geç antikçağ dönemine dair bölümlere eserde ağırlık verildiği hemen göze çarpar. Kitabın ilk bölümünün içinde ayrıca Roma tarihinin kaynaklarına dair genel bir değerlendirme bulmak da mümkündür (s. 3-18). Bu kısa değerlendirmede bazı antik kaynaklar mercek altına alınarak ve bunların çeşitli spesifik özellikleri örnek gösterilerek Roma tarihine dair kaynakların genel mahiyeti aktarılmaya çalışılmaktadır. Roma ve İtalya'nın coğrafi ve toplumsal yapısına dair genel bir kelamın ardından özellikle Etrüsk kültürünün erken dönemde Romalılar üzerindeki siyasi, mimari ve kültürel etkisi çeşitli örneklerle vurgulanır. Sonrainsındaysa Roma kentinin ve toplumunun ilk dönemlerindeki bazı özellikleri üzerinde duran anlatı, bu türden her kitapta olduğu gibi ilk kabileler, Servius reformları ve imperium yetkisi gibi erken Roma'nın bazı önemli meseleleri hakkında genel değerlendirmeler sunmaktadır. Bunların ardından ilk iki bölüm Roma tarihinin temel siyasi ve toplumsal meselelerine dair geleneksel bilgileri güncel değerlendirmeler eşliğinde sunmaktadır. Burada özellikle sınıf mücadelelerine dair önemli gelişmelerin ve bu süreçte çıkarılan bazı yasaların ayrıntılarına yer verilmesi, kitabın derinliğini artırmaktadır. Ayrıca bu dönemde Eski Yunan tarihinin önemli olayları ile Roma tarihine dair önemli olayların tarihleri arasındaki benzerliklere dikkat çekilmektedir (s. 50-51). Ardından gelen bölümlerdeyse Roma'nın Akdeniz gücü haline dönüşümü bilindik temalar üzerinden anlatılır ve bu anlatı, Roma'nın fiilen bir imparatorluğa dönüşünden geç antikçağa, sonrainsındaysa Arap yarımadasında islamın doğuşuna kadar geniş bir zaman aralığını kapsayacak şekilde sürdürülür.

Burada kitaba dair özellikle belirtilmesi gereken husus, Roma tarihine dair hemen her kitapta bulabileceğimiz bu monoton ve kronolojik anlatıyı renklendiren bazı güncel bilgilerin ya da Roma

* Dr. Öğr. Üyesi, Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul. yarligaso@gmail.com
0000-0003-4379-7577

medeniyetinin kendisinden sonraki kültürlerde “alımlanışına” dair bazı ilginç detayların kitaba yeri geldikçe serpiştirilmiş olmasıdır; örneğin daha sonradan Coriolanus adını alan Roma’nın kahramanlarından Gaius Marius’un Shakespeare’in ünlü oyunu Coriolanus’a konu oluşu ya da Beethoven’ın Coriolanus Overtürü gibi pek çok sanat eserine ilham verişinden bahseden yazar, Roma tarihçileri tarafından vurgulanan asker çiftçi idealinin “Gladyatör (2000)” gibi ünlü Hollywood filmlerinde canlandırılan karakterlere nasıl hayat vermeye devam ettiğine de dikkat çeker (s. 45-46); Kartaca’nın ünlü komutanı Hannibal’in günümüzdeki algısının çekilen filmler ve belgesellerle nasıl şekillendiğini aktarır (s. 81); Augustus ve İtalyan tiran Mussolini arasındaki ilişki ve Augustus’un Ara Pacis anıtına dair 2021 yılında tamamlanan restorasyon projesinden bahseder (s. 230-35); Augustus döneminde büyük olasılıkla sürgüne yollanan Ovidius’un 2017 Aralık’ında İtalyan senatosu tarafından alınan bir kararla sürgününün kaldırılışı gibi güncel meselelere yer verir (s.217). Bunun dışında arkeoloji ve eskiçağ tarihi alanındaki yeni gelişmelere de bu çalışmada yeri geldikçe değinir; örneğin MS 9 yılında üç Roma lejyonunun imha edildiği günümüzde Almanya sınırları içinde kalan Kalkriese’de yapılan çalışmaları (s. 259-264), 2016 ila 2019 yılları arasında sürdürülen arkeolojik araştırmalarda, MÖ 241 yılında 2. Kartaca Savaşı’nı sonlandıran Aegates Adası deniz muharebelerinde kullanılmış miğfer, birtakım koçbaşı ve diğer askeri ekipmanların bulunuşunu (s. 74) veya 2005 yılında Udruh’ta (Ürdün) yapılan koruma projesi sırasında bulunan bir yazıt sayesinde artık Suriye ve civarındaki eyaletlerde görev yapan VI Ferrata’nın bugün Filistin topraklarındaki antik Caparcotna’dan (Lejjun [Lat. Legio, lejyon kelimesinden] kasabası) Galilee’ye sevk edilmiş olduğu bilgisine sahip olduğumuz hususunu (s. 495) kısa kısa aktaran yazar, okuyucunun bir yandan geçmişe dair son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalardan haberdar olmasını sağlarken diğer yandan da bu tür kitaplarda karşılaştığımız ve az önce de bahsettiğimiz monoton anlatımı renklendirmek açısından bu bilgileri kullanarak çalışmaya ayrı bir boyut katmaktadır. Tabii yazarın MS 9 yılında Teutoburg ormanlarında gerçekleşen savaştan bahsederken geçtiğimiz yıl vizyona giren Netflix dizisinden (Barbarians, s.263) bahsetmesi, bazı uzmanların popüler kültür unsurlarına çok fazla yer verildiğini ve bunun da kitabın bilimsel değerinin düşmesine neden olduğunu hissetmesine neden olabilir.

Eserde Roma tarihinin anahatlarını oluşturan gelişmelerin yanında çok sayıda tali sayılabilecek meseleye de yer verilmektedir. Bu tali meseleler arasında Roma kentinin çeşitli dönemlerde yaşadığı mimari gelişim önemli bir yer tutar; bu hususa dair en çok mercek altına alınan dönem haliyle Augustus’un imparatorluk dönemidir. Bu kısımda ayrıca Augustus dönemi edebiyatının önemli isimlerine ve olağandışı bir şekilde özellikle Augustus ile Mussolini arasındaki ilişki de dahil olmak üzere Augustus ve döneminin alımlanışına odaklanır (s. 226-257). Bu tür kısımların anlatı açısından çalışmaya daha önce de bahsettiğimiz olumlu etkileri olmakla birlikte bahsedilen meselelere dair herhangi bir değerlendirme içermediğini de ifade etmek gerekir. Yine aynı nitelikte olmak üzere Claudius döneminde Britannia’nın fethine özel bir yer ayrılmış (s. 297-305), Britannia’da gerçekleşen Boudicca isyanı da yine ayrıntılarıyla aktarılmıştır (s. 313-316). Bunların ardından 2. Yahudi isyanı da bu çalışmada kendine geniş yer bulan olaylardandır (s. 317-331).

Anlaşıldığı kadarıyla özgün bilgi aktarmaktan çok özgün bir anlatı sunma yolunu tercih eden yazarın kronolojik anlatıya devam ederken araya sıkıştırdığı ve az da olsa bazı değerlendirmeler içeren belli bölümleri, hem öğrencilere hem de uzmanlara fayda sağlayabilecek niteliktedir. Örneğin Roma ordusunda yardımcı birlik saflarında görev alarak dahil olmuş askerlerin ordudan terhis belgeleri niteliğindeki dökümanların (bu dökümanlar çağımız uzmanlarınca “diplomata militaria” olarak adlandırılır) işlevini ve önemini anlatan kısa bir bilgilendirme yazısı (s. 337-8) yahut MS III. yüzyılda enflasyonla mücadele kapsamında imparator Diocletianus yönetimi tarafından uygulamaya konmaya çalışılan tavan fiyat kararnamesine dair kısa bir değerlendirme bu açıdan dikkat çekicidir; yazar her yerde aynı fiyat uygulanmasına dayalı bu uygulamanın mantıksızlığını ifade ederek bu mantıksızlığın sebeplerini de sıralar; nakliye masrafı her yer için farklıdır; aynı ürünün

bol olduğu yer ile kıt olduğu yerdeki fiyatında farklılığın olması da doğaldır (s. 502). MS 79 yılında patlayan Vezüv yanardağının arkeoloji dünyası açısından nasıl büyük bir kazanım olduğuna (s. 343-346) yahut geç antikçağda Roma imparatorluğundaki merkezileşme ve bürokrasinin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan magister officiorum (dairesler amiri) kurumunun yerine getirdiği görevlere (s. 517) dair kısa anlatılar içeren bölümler de yine bu kapsamda zikredilebilir.

Kitapta bazı yazım yanlışları ile bazı diğer yanlışlar da bulunmaktadır. Tespit edilen yanlışlardan bazıları şu şekildedir:

- s. 59. Transliterasyon BASILEOS ALEXANDROU şeklinde olmalıdır.
- s. 60. Burada “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ (ALEXANDRO[U])” şeklinde verilmiş bir transliterasyon vardır. Ancak sikkede bariz şekilde ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ (ALEXANDROU) yazmaktadır.
- s. 65 “BASILEUS PYRROU” olarak verilen transliterasyon “BASILEOS PYRROY” şeklinde olmalıdır.
- s. 256-7. Yazar Strabon’un Polybios ile başlayan evrensellik anlayışını devam ettirdiğini ifade ettirmektedir ancak Polybios tarihte evrensellik yaklaşımının önemli isimlerinden biri olsa da, öncüsü değildir. Bu anlayışın öncüsü, Polybios’un da kendisinden kaynak olarak çok faydalandığı Ephoros’tur.
- s. 284. “One, in Moesia, served a for a quarter...” yerine “served for a quarter” yazılmalıdır.
- s. 285. “Gaius Asinius Pollo” yanlış yazımı yerine doğrusu “Gaius Asinius Pollio” olmalıdır.
- s. 313 “provide” yanlış yazımı “provided” şeklinde değiştirilmelidir.
- s. 314 Yazar Roma imparatorluk döneminde kabaca Doğu Karadeniz’i içine alan bölgenin adını “Pontus Polemoniacus” olarak anmaktadır. Aynı yanlış s.315’teki haritada da tekrar edilmiştir. Halbuki doğru kullanım “Pontus Polemoniacus” şeklinde olmalıdır.
- s. 494. “Caesaraum” yanlış yazılmıştır. Doğrusu “Caesarum” olmalıdır.
- s. 509. “notably in in africa”, “notably in Africa” diye değiştirilmelidir.
- s. 519. “makes its appearance once of the most important” ifadesinin doğrusu “...one of the most” olmalıdır.
- s. 550 “Ausonsius” isminin doğrusu “Ausonius”tur.

Bu yanlışların dışında bazı kafa karıştırıcı meseleler de vardır. Örneğin 1. bölümde Polybios’ta geçen ve Kartacalılarla yapılan ilk antlaşmanın tarihi için MÖ 509 yerine 507 (s. 32), Caracalla’nın imparatorlukta tüm özgür kişilere vatandaşlık hakkı tanıdığı yasa tarihi için MS 212 yerine 211 yılı verilmektedir (s. 31). Bunların dışındaki tarihlerdeyse (örneğin Kartacalılarla 2. antlaşma MÖ 348, 3. antlaşma 309; Pyrrhos’la savaşlar MÖ 280-75; Via Appia’nın inşası MÖ 312; 1. Samnit Savaşı MÖ 343-41) alışıldık kronoloji takip edilmektedir. Geleneksel kabuller yerine son yıllarda ortaya çıkan belli bir kronoloji takip ediliyorsa bu tarihler ilgili kronolojiyi sunan eserlere atıf yapılarak verilmelidir. Aksi takdirde bunlar uzmanlar tarafından yanlış yazım kabul edileceği gibi, bu muhtemel yanlış yazımlar konuya hakim olmayan okuyucuyu yanlış yönlendirecektir.

Elbette bu olumsuz hususlar incelenen eserin değerini azaltmaz; eser özellikle modern geç antikçağ tarihyazımındaki eğilimleri takip etmek için oldukça faydalıdır. Çalışmada ayrıca bazı terimleri açıklayan kapsamlı bir sözlükçe (s. 640-52) ile çeşitli konulara dair ilave okuma önerileri (s. 653-80) bulunmaktadır. Tüm bu nitelikleriyle bu kitap bazen öğrencilere ve konuya meraklı kişilere, bazen de çeşitli konulara dair bilgilerini artırmak ve güncellemek isteyen uzmanlara yönelik kısımlar içermektedir. Bu sebeple yalnızca tek bir kesime hitap eden bir çalışma sayılamaz. Ancak eserin çoğu özelliğiyle başlangıç aşamasındaki kişilerden çok uzmanlara hitap ettiğini rahatlıkla ifade edebiliriz.